

Oversigt

STUDIET AF INTERNATIONALE KONFLIKTER EFTER 1945

AF

OLE KARUP PEDERSEN

»STUDIET af konflikterne mellem staterne er gammelt. Det indtager en central plads i den diplomatiske historie; folkeretsjuristerne har studeret stridighederne mellem staterne fra et normativt synspunkt og endelig kan måske også nævnes, at politisk filosofi har forsøgt at opstille mere eller mindre omfattende forklaringer på konflikterne mellem staterne«.¹

Denne udtalelse af professor Sven Henningsen fastslår noget væsentligt. Hvad der ved første øjekast kan virke nyt, forvirrende og ukendt, vil ved nærmere eftersyn ofte vise sig at være noget velkendt og akcepteret, der blot er blevet udstyret med en ny betegnelse. For det nærværende emne – studiet af internationale konflikter efter 1945 – er det vigtigt at holde sig for øje, at der består en lang forudgående tradition, som stadig holdes i hævd, og som stadig må anses for værdifuld og uomgængelig, hvis formålet med disse studier er rent erkendelsesmæssigt.

En analyse af studiet af internationale konflikter efter 1945 kan tage sit udgangspunkt i det store værk, »A Study of War«, som den amerikanske folkeretsforsker *Quincy Wright* udsendte i 1942. Dets værdi viser sig bl. a. derved, at det har kunnet genudsendes i sit fulde omfang 23 år senere.² I forordet til nyudgaven skriver den amerikanske professor *Karl W. Deutsch* bl. a.: »A Study of War first appeared in 1942, during World War II, much as Hugo Grotius' book *On the Law of War and Peace* appeared in 1625 during the Thirty Years' War. As Grotius' book became a basis for the study of what later became known as

¹ Forskning af international politik. Betænkning fra Nordisk udvalg vedr. forskning af international politik, herunder internationale konflikter, Nordisk udredningsserie 1965:4, Stockholm 1965, s. 18.

² Quincy Wright: *A Study of War*, Vols. I-II, Chicago 1942. Second Edition, with a Commentary on War since 1942, Chicago 1965, XLII + 1637 s. (En forkortet udgave ved Luise Leonard Wright udsendes sst. 1965).

»international law«, so Quincy Wright's book marks the beginning of much that nowadays has become known as »peace research«. Han fortsætter: »If modern civilization is to survive these all [fredsforskningsbestræbelser] will have to become much larger in the future. I believe this in fact will happen«. ³

Denne placering af Quincy Wrights værk i den folkeretlige, normative tradition opretholdes dog ikke konsekvent, idet Karl W. Deutsch senere i forordet fremhæver den nye metodiske fremgangsmåde som det, der særligt udmærker *A Study of War*, sammen med den grundlæggende teori om krig, som indeholdes i værket.

Selv er Quincy Wright meget mere beskeden og i tvivl om, hvori hans arbejdes fortjenester består. Genstanden for hans undersøgelse har været »krigen« i betydningen voldelige sammenstød mellem menneskelige grupper, fortrinsvis stater. Til det formål har han gennemgået og bearbejdet et uoverskueligt antal enkeltundersøgelser af konkrete krige, med det formål at underkaste de derved indsamlede data en righoldig variation af analyser, der strækker sig fra den statistiske, sociologiske og retlige til den historisk filosofiske. I et efterskrift til nyudgaven af 1965 erkender Quincy Wright de forandringer, der er foregået med hensyn til krigens vilkår, siden han afsluttede bogen i 1942. »Quantitative changes have been of such magnitude that the relations of nations have become qualitatively different. A new world has emerged. Nevertheless, my conclusions in regard to the causes of war still seem valid«. ⁴ Senere fastslår han, at »It is still true that no single cause of war can be identified. . . . It is still true, that peace results from an equilibrium among many forces«. ⁵ Han udvikler denne tankegang videre: »Peace has not been made the most important symbol or goal in the policy of governments and the opinions of peoples. Particular symbols such as justice and selfdetermination, and particular drives, such as security and power, continue to urge action which produces hostilities«. ⁶ Med hensyn til folkeretten gør han sig ingen illusioner, idet han skriver: »Each sovereign state still claims to be the legislator, judge and executor of its own rights«. ⁷ Endelig må man med hensyn til Quincy Wrights syn på muligheden for at opnå fred gennem forskning formode, at han også på dette punkt vil opretholde sin anskuelse fra 1942, hvor han i redegørelsen for studiets formål skriver: »Planning for peace cannot take place in the armchair. It can take place only in practical action to meet international problems«. ⁸ Det vil med andre ord sige, at forskning – erkendelse – i sig selv ikke er nok, men må efterfølges af praktisk, politisk handling, der uvægerligt fører sin udover ind i samme problematik som den ovenfor skildrede.

³ Anf. værk, s. XII.

⁴ Sst. s. 1512.

⁵ Sst. s. 1514.

⁶ Sst. s. 1516.

⁷ Sst. s. 1517.

⁸ Sst. s. 7.

Hovedformålet for Quincy Wright har været at erkende krigen som et samfundsfænomen – dens forudsætninger, dens forløb og følger – og til dette formål har han inddraget næsten al vor indsamlede viden om krige, som den findes spredt i en lang række enkeltstudier af konkrete krige, for dernæst at analysere og systematisere denne viden ved hjælp af så at sige samtlige samfundsvidenskabelige discipliner. At Karl W. Deutsch tager ham til indtægt for fredsforskningen viser mere om den udvikling, der er foregået inden for studiet af internationale konflikter efter 1945, end det siger noget om værdien og indholdet af Quincy Wrights bog. For Quincy Wright er international konflikt det samme som krig. At han som privatmand opfatter krigen som noget, man bør undgå og modvirke, har ikke umuliggjort det for ham som forsker at klargøre sig krigens samfundsmæssige funktion og erkende, hvad prisen er for at stræbe imod eller opnå fred.

Med Quincy Wrights værk står vi på skillevejen, hvor alle forskningsmuligheder er åbne. I hvilken retning den følgende forskning skulle gå, påvirkedes tilsyneladende langt mindre af egentlige erkendelsesmæssige, metodiske eller teoretiske overvejelser end af ændringer af vilkår og tilstande i det omgivende samfund.

Et karakteristisk eksempel i så henseende er den danske folkeretskyn-
dige *Georg Cohns* bog fra 1945 med titlen »Kan Krig forhindres? En ny Videnskab«. ⁹ Han stiller heri forslag om etableringen af en »krigsforhindringsvidenskab«, der skal betragtes som en anvendt videnskab med det klare og ene formål at forhindre krig. Han gennemgår tidligere bestræbelser i samme retning, men finder at de alle dels har accepteret krigen som en nødvendighed – i hvert fald i betydningen forsvarskrig – samt at de i alle tilfælde er udgået fra en formodning om rationelle krigsårsager. »Man tager denne [krigen] som en kendsgerning og søger at imødegå den ved lignende midler, f. eks. krigsforhindring gennem krig, eller ved politiske skaktræk, diplomatiske forhandlinger eller militæralliancer, eller endelig ved så vidt muligt at holde sig udenfor den, isolere den gennem neutralitet«. ¹⁰ Dette har bevist sin nytteløshed (hvormed ikke tænkes på det rent erkendelsesmæssige), og i stedet er man nødt til at inddrage de irrationelle krigsårsager af psykologisk, sociologisk og patologisk art i sine undersøgelser. Cohn forestiller sig, at man på grundlag af denne viden vil være i stand til at påvirke mennesker i retning af den »désarmement moral«, der allerede var påbegyndt gennem organer under Folkeforbundet. ¹¹

⁹ Georg Cohn: *Kan Krig forhindres? En ny Videnskab*, København 1945, 194 s.

¹⁰ Sst. s. 77. En mere dybtgående argumentation for ikke-ankendelsen af krig giver samme forfatter i sin bog *Neo-Neutralitet*, København 1937, eng. udgave New York 1939.

¹¹ Sst. s. 157. Jvf. s. 119, hvor forfatteren fastslår, at »blandt biblioteks-, universi-

Cohns argumentation for den nye »krigsforhindringsvidenskab« er præget af hans opfattelse af årsagerne til 2. verdenskrig, som han fortrinsvis finder i irrationelle momenter, som han forventer at videnskaber som psykologi og sociologi bedre end de traditionelle videnskaber – historie, folkeret, filosofi og politiske fag – vil kunne skaffe indsigt i. Denne opfattelse var uhyre udbredt under og efter 2. verdenskrig, hvis udbrud man kun mente at kunne forklare sig som udslag af enten en enkelt persons eller et enkelt folks mere eller mindre irrationelle billede af sig selv og omgivelserne.

Hermed anfægtedes i og for sig ikke de traditionelle videnskabers erkendelsesmæssige værdi, men først og fremmest deres værdi som grundlag for handlen og beslutninger. De havde nemlig ikke forhindret krigen i at bryde ud. Uanset om dette nu også var den opgave, forskere inden for disse fag havde stillet sig, kan man uden videre give kritikerne af de traditionelle fag ret. Århundreders forskning inden for historie, folkeret, filosofi og politik havde – og har – ikke medført nogen konstaterbar begrænsning hverken i kriges hyppighed eller omfang.

Det var denne indsigt, som fik allerhøjeste politiske tilslutning, da staterne ved undertegnelsen af UNESCO's charter gik ind for at »war begins in the minds of men«. Det var på grundlag af samme indsigt, at man begyndte iværksættelsen af det store »spændings-projekt« under UNESCO med det udtrykkelige formål at klargøre sig de irrationelle krigsårsager for desto bedre at kunne imødegå dem. Dette projekt, dets baggrund, praktiske organisation og foreløbige resultater er der omhyggeligt redegjort for i bogen »The Nature of Conflict«.¹² For nærværende formål – at følge studiet af internationale konflikter efter 1945 – er det mest bemærkelsesværdige ved dette projekt, at man aldrig nåede at komme i gang med sådanne studier. Den omtalte bog indeholder foruden redegørelsen for projektet 3 afhandlinger – skrevet af henholdsvis en psykolog og to sociologer – der alle munder ud i en tvivl om, hvorvidt det hidtil foretagne og planlagte arbejde har nogen egentlig forbindelse med internationale konflikter i betydningen konflikter mellem stater, herunder krige. Mest skeptisk er franskmænden *Raymond Aron*, der fremkommer med følgende betragtning: »A large number of studies have been undertaken at the instigation of Unesco or suggested to independent research-workers by the 'tensions' project. No one would dream of denying the value of these studies . . . I shall merely

tets- og museumsfolk er indædte chauvinistiske og nationalistiske anskuelser sædvanligvis meget udbredt«, hvoraf man må slutte, at praktisk talt alle forskere vil være uegnede til at foretage de af forfatteren foreslåede studier.

¹² *The Nature of Conflict. Studies on the sociological aspects of international tensions*, UNESCO, Paris, 1957, 314 s. En omfattende bibliografi på ialt 1160 numre findes s. 225–310.

note two facts about which there can scarcely be any doubt: (a) The works published have had little bearing on practical contemporary analysis of the international tensions which are liable to cause wars . . . (b) Seven years after the project was approved, we are further than ever from unanimous agreement on the concepts and methods to be used«. ¹³

Uden at betydningen af det tidsmæssige sammenfald bør overdrives, er det dog bemærkelsesværdigt, at det netop var i 1957 – samme år som UNESCO's spændings-projekt blev underkastet denne vurdering – at man ved Ann Arbor universitetet i Michigan begyndte udgivelsen af et nyt tidsskrift med navnet »Journal of Conflict Resolution«. ¹⁴ Tidsskriftet har siden været mødested og talerør for en meget broget og forskelligartet kreds af konfliktforskere. Siden er UNESCO's spændings-projekt sygnet hen på grund af manglende bevillinger – der skal ydes af medlemsstaterne – og manglende deltagelse fra forskere. Til gengæld har den nationale konfliktforskning, først i USA og siden i en række andre stater, taget et betydeligt opsving og modtaget imponerende bevillinger fra såvel private fonds som regeringsmidler.

For så vidt kan man hævde, at det først er fra og med udgivelsen af »Journal of Conflict Resolution«, at begrebet konfliktforskning søges indført og bliver accepteret. Vil man danne sig et indtryk af denne forsknings udgangspositioner, problemstillinger – metodisk og teoretisk – dens udvikling og formål, vil man med udbytte kunne gennemarbejde tidsskriftets nu ialt 10 årgange. For det nærværende formål forekommer det tilstrækkeligt at anføre nogle redaktionelle betragtninger fra tidsskriftets første hefte. Som begrundelse for tidsskriftets etablering anføres to grunde: »The first is that by far the most important practical problem facing the human race today is that of international relations – more specifically the prevention of global war. The second is that if intellectual progress is to be made in this area, the study of international relations must be made an interdisciplinary enterprise, drawing its discourse from all the social sciences, and even further«. ¹⁵

Den første begrundelse er hentet fra den omgivende verden og er i sig selv et postulat, hvori der ikke ligger nogen erkendelsesmæssig stræben. Sagen er afgjort. Det andet er en opfattelse, der kan argumenteres for, men som i sin praktiske udformning ofte har tendens til at virke i retning af et fags eller en enkelt disciplins dominans over de øvrige.

Sigtet med konfliktforskningen, således som tidsskriftets redaktion forestiller sig den, fremgår også af samme lederartikel. »We have a

¹³ Sst. s. 177.

¹⁴ The Journal of Conflict Resolution. A Quarterly for Research Related to War and Peace, Michigan 1957 ff.

¹⁵ Anf. tidsskrift, Vol. I, 1957, s. 1.

practical as well as a theoretical end in view. Although we believe that the pursuit of knowledge for its own sake is essential for the orderly and secure growth of knowledge, we are also not indifferent to its practical uses . . . Hence we take not merely conflict but conflict resolution as our focus of interest«. ¹⁶

Herfra og til at kalde sin forskning for fredsforskning er der kun et lille skridt, som da også forlængst er taget af et meget stort antal konfliktforskere. ¹⁷

Denne konfliktforskning bygger på samme tanker som de af Georg Cohn fremførte. Det er en målforskning, som i mange henseender har fjernet sig langt fra Quincy Wrights oprindelige fastslåen af krigsårsagers omskiftelighed og sammensatte natur og i meget høj grad har koncentreret sin indsats om at finde *krigsårsagen*. Til dette formål har den i meget ringe omfang haft opmærksomheden rettet mod det internationale politiske system, der betragtes som en konstrueret abstraktion, og i stedet koncentreret sig om aggressivitet og tilsvarende fænomener som fællesbegreb for levende organismer og menneskelige gruppers adfærd. I den henseende følger den stadig hovedlinierne i Georg Cohns bog – som dog formentlig er de fleste udenlandske forskere ganske ukendt – men i sin betegnelse er den mindre klar og præcis. »Krigsforhindringsvidenskab« er et mere rammende og umiddelbart meningsfyldt udtryk end konflikt- eller fredsforskning. Dette så meget desto mere, som den yderste genstand for alle konflikt- og fredsforskeres opmærksomhed netop er krigen – og i hovedsagen kun én krig, nemlig den nukleare mellem USA og Sovjetunionen. Det er denne krig, man søger at forhindre. Da den ikke er blevet udkæmpet, er det af indlysende grunde forbundet med visse vanskeligheder at foretage andet end spekulationer m. h. t. denne krigs sociale funktion, forløb og følger.

Dette forklarer måske, hvorfor forskere inden for denne gren af studiet af internationale konflikter i så ringe udstrækning har foretaget studier af konkrete internationale konflikter. I stedet har de med stor skarphed og energi kastet sig over udformningen af teorier, opstilling af nye metoder og forsøg på at anskue forholdet mellem de menneskelige grupper, der kaldes stater, fra nye synsvinkler. Som repræsentative, omend ikke fuldt dækkende, udtryk for sådanne bestræbelser kan – foruden »Journal of Conflict Resolution« – nævnes værker af Anatol Rapoport, Kenneth E. Boulding, Roger Fischer, Elton B. McNeil, Herbert C. Kelman, Otto Klineberg og Thomas C. Schelling. ¹⁸

¹⁶ Anf. tidsskrift, Vol. I, s. 2.

¹⁷ Om fredsforskningens omfang, organisation og stræben henvises til International Social Science Journal, Vol. XVII, 1965, s. 395-501.

¹⁸ Anatol Rapoport: Fights, Games, and Debates, Ann Arbor 1960, 400 s. Jvf. sammes Strategy and Conscience, New York 1964, 226 s. Kenneth E. Boulding:

Med den almindelige afstandtagen fra og mangel på respekt for det spekulative, som anses for pragmatiske historikers adelsmærke, vil det mest nærliggende – på grundlag af ovenstående analyse – være at se helt bort fra denne gren inden for studiet af internationale konflikter og i stedet haste videre mod studier af konkrete konflikter. Men historikere har vel, som andre forskere, en vis forpligtelse til at »subject their own views to the same critical analysis and testing they give to the views of others«.¹⁹ Denne gren af studiet af internationale konflikter udgør kun en del af en større helhed, der kan benævnes den »videnskabelige« eller »naturvidenskabelige« anskuelsesmåde af sociale fænomener. For så vidt som denne anskuelsesmåde – uanset dens mange øvrige bevæggrunde – i nogen udstrækning kan opfattes som en protest imod upræcis tænkning og dogmatisme, eller mod en ofte uudtalt determinisme, kan man ikke uden videre forkaste eller negligere den. Ligeledes kan man ikke uden videre forkaste et opgør med den tradition, der anser historie eller politisk videnskab for en del af belletristikken, en tradition, der blot understreger, at historieskrivning – foruden det formål at viderebringe erhvervet erkendelse – ofte tillægges formål som opdragelse, overtalelse, offentlig underholdning og opvisning af ridderlige færdigheder.²⁰ Kritikken mod den skildrede anskuelsesmåde kan heller ikke skjule den stigende utilfredshed – også blandt historikerne selv – med den alt for udbredte begivenhedsskildring, der har tendens til at lade begivenheder forklare begivenheder.²¹ Som provokation og opfordring til ny, gerne pinefuld gennemtænkning og overvejelse af traditionelle formodninger, uudtalte forudsætninger og ofte meget løse begreber kan man næppe overvurdere betydningen af hele denne nye anskuelsesmåde for studiet af samfundsfænomener i bred forstand – og således også for studiet af internationale konflikter. Inden man forkaster eller tager afstand fra en sådan anskuelsesmåde, skylder man i hvert fald sig selv og sit fag at tage den op til analyse og klargøre for sig

Conflict and Defense. A General Theory, New York 1962, 349 s. (Også udkommet som Harper Torchbook, New York 1963). Roger Fisher (ed.): International Conflict and Behavioral Science, The Craigville Papers, New York 1964, XII + 290 s. Elton B. McNeil (ed.): The Nature of Human Conflict, Englewood Cliffs 1965, XVI + 315 s. Herbert C. Kelman (ed.): International Behavior: A Social-Psychological Analysis, New York 1965, 626 s. Otto Klineberg: The Human Dimension in International Relations, New York 1964, 173 s. Thomas C. Schelling: The Strategy of Conflict, New York 1960, 309 s. (Også udkommet som Galaxy Book, New York 1963).

¹⁹ William A. Gamson i Roger Fisher (ed.): International Conflict and Behavioral Science, jvf. note 18, s. 39.

²⁰ Jvf. Hedley Bull: International Theory. The Case for a Classical Approach, World Politics, Vol. XVIII, 1966, s. 361-77.

²¹ Jvf. J.-B. Duroselle: De l'»histoire diplomatique« a l'»histoire des relations internationales« i Mélanges Pierre Renouvin. Études d'histoire des relations internationales, Paris 1966, s. 1-16.

selv og andre, hvorfor man ikke finder den anvendelig eller frugtbar.

Det var denne fremgangsmåde *Hans J. Morgenthau* benyttede, da han så tidligt som 1945 gjorde op med forestillingen om »The Scientific Solution of Social Conflicts«. ²² Efter at have skildret, hvordan man allerede i det 19. århundrede havde udviklet en »fredsvidenskab«, understreger han den uovervindelige forskel mellem sociale og naturvidenskabelige fænomener og dermed problemer. »The latter are either solvable or they are not. When they are solved, they are solved once and for all. Social problems . . . are of a different type . . . they are never solved definitely. They must be solved every day anew«. ²³

Alligevel lader det sig næppe benægte, at denne forestilling om at kunne løse sociale problemer og den nye anskuelsesmåde af sociale fænomener også har virket inspirerende, omend i vid udstrækning især provokerende, på forskere inden for de fagområder, der traditionelt har bedrevet studier af internationale konflikter.

Det provokerende forekommer at have været den overvejende drivkraft for *Kenneth N. Waltz*, der i 1959 udsendte »Man, the State and War«. ²⁴ Han foretager en analyse af tre forskellige forestillinger om kriges årsager, ud fra den antagelse, at sådanne forestillinger eller formodninger afgørende vil påvirke en forsknings retning. Den første forestilling er formodningen om, at alle levende organismer – deriblandt mennesker – besidder en dem iboende aggressivitet, som er den egentlige krigsårsag. Det er denne formodning, der ligger til grund for tilslutning til UNESCO-charterets udsagn om, at krige starter i menneskets sind. Den anden forestilling er formodningen om, at krige har deres udspring i staternes indre systemer, således forstået, at demokratiske stater er mindre krigslystne end oligarkier, autarkier eller diktaturer, socialistiske end kapitalistiske osv. Endelig findes der efter *Kenneth Waltz*' opfattelse en tredje forestilling, som – med udgangspunkt i Rousseaus forskellige skrifter – går ud fra den formodning, at krigsårsagen ligger i det internationale samfunds anarkiske tilstand, hvor hver menneskelig gruppe, der opnår benævnelsen stat, forbeholder sig sin handlefrihed og ret til uden indblanding at afgøre, hvad der under de givne omstændigheder tjener dens interesse bedst. Efter *Waltz*' opfattelse er den tredje forestilling den mest frugtbare for studiet af inter-

²² I L. Bryson, L. Finkelstein, R. M. Maciver (eds.): *Approaches to National Unity. Fifth Symposium*, New York 1945, s. 419–43.

²³ Sst. s. 436. Jvf. samme forfatters mere udførlige argumentation i *Scientific Man versus Power Politics*, Chicago 1946, 245 s. (Også udkommet som *Phoenix Book*, Chicago 1965).

²⁴ *Kenneth N. Waltz: Man, the State and War. A Theoretical Analysis*, New York 1959, 263 s.

nationale konflikter, og han afslutter sin fremstilling med følgende konklusion: »The third image may provide a utopian approach to world politics. It may also provide a realistic approach, and one that avoids the tendency of some realists to attribute the necessary amorality, or even immorality, of world politics to the inherently bad character of man. If everyone's strategy depends upon everyone else's, then the Hitlers determine in part the action, or better reaction, of those whose ends are worthy and whose means are fastidious. No matter how good their intentions, policy makers must bear in mind the implications of the third image, which can be stated in summary form as follows: Each state pursues its own interests, however defined, in ways it judges best. Force is a means of achieving the external ends of states because there exists no consistent, reliable process of reconciling the conflicts of interest that inevitably arise among similar units in a condition of anarchy. A foreign policy based on this image of international relations is neither moral nor immoral, but embodies merely a reasoned response to the world about us.«.²⁵

Waltz' indsats kan siges først og fremmest at være en klargørelse af, på hvilket plan man arbejder, når man vil beskæftige sig med den internationale konflikt, kaldet krig, og hans arbejde tager ikke konkrete konflikter op til undersøgelse. Modsat har Carnegie Endowment for International Peace, European Centre, fundet det formålstjenligt at tage enkelte, konstaterbare konflikter op til undersøgelse, for derefter på grundlag af dem forhåbentlig at kunne drage nogle mere generelle konklusioner. I forordet til disse »Case Studies of International Conflicts«, der findes i den først udsendte studie af Jacques Freymond: *The Saar Conflict 1945-1955*, skriver centerets leder *John Goormaghtigh* bl. a.: »Undoubtedly it would be dangerous to believe that the day is near when norms of conduct could be derived from a study, even one in depth, that would make it possible to avoid international conflicts. Those responsible for this series have never been so ambitious! If they were inspired by methods appropriate to the natural sciences, they nevertheless recognized the limits of the application of such methods to the social sciences. However, the dangers which may stem from conflicts between states are so appalling and our ignorance on the subject is so great that the enterprise was worth trying. Even if no generalization emerges from it, the effort will not be vitiated, because the studies inevitably will have contributed to our comprehension of the problems of war and peace. On the practical plane, we may hope to provide statesmen with food for thought, to call their attention to the dangerous turning points in the evolution of international disputes,

²⁵ Sst. s. 238.

and perhaps to suggest certain lines of action«. ²⁶ Man møder her grundsynspunkter og tilkendegivne bevæggrunde, der nok i grad, men ikke fundamentalt adskiller sig fra dem, der blev anført af de ovenomtalte konfliktforskere. Går man imidlertid videre og betragter den fremgangsmåde og metode, som forfatterne til de hidtil udkomne studier har anvendt, bliver man slået af en meget stor og afgørende forskel.

Jacques Freymond redegør i forordet til sin undersøgelse af Saar-konflikten for, hvorledes man har anvendt betydelig tid på at drøfte teoretiske og metodiske spørgsmål og har været i forbindelse med amerikanske konfliktforskere. Men af angst for en alt for stram skematisering har man i stedet valgt en fremgangsmåde, som han selv betegner som historisk, idet han samtidig skriver om historie som fag: »... Its mission is not so much to range facts in chronological order – which is what people try to reduce it to at times – as to restore in their actuality the flow of related events, which mutually interact«. ²⁷ I sin konklusion på det meget grundige studium af Saar-konflikten fremhæver Freymond samspillet mellem økonomiske, politiske og rene magtforhold som afgørende for konfliktens opståen, forløb og foreløbige løsning. Alle var komponenter i en forklaring, der må søges inden for en større helhed – i kombinationen og samspillet af alle disse forskellige elementer. Som en enkelt meget afgørende ting mener Freymond at kunne påpege betydningen af statsmænds evne til at anskue problemerne på en ny måde og se, hvor der er muligheder for at komme videre. For det konkrete tilfældes vedkommende understreger han den rolle, som den franske regeringsleder Pierre Mendès-France spillede. »The intervention of M. Mendès-France did not achieve the results he might have expected. It had only a passing influence; Mr. Mendès-France, too, suffered the effects of the »weakness of the régime«. But the experience is nonetheless significant and rich in lessons. Does it not call attention to the liberating power of initiative?« ²⁸

Den anden enkeltstudie i serien er *Stephane Bernards Le conflit Franco-Marocain 1943–1956*. ²⁹ Som sociolog lægger Bernard – i modsætning til Freymond – hovedvægten på de sociale processer og udviklinger fremfor den politiske beslutning. Han forsøger at kombinere sociologisk og politisk teori, men med en forsigtig tilbageholdenhed, der giver hans afsluttende konklusion særlig vægt. »La théorie de la décolonisation du Maroc rend compte, tout d'abord, d'un phénomène spécifique:

²⁶ Jacques Freymond: *The Saar Conflict 1945–1955*, London 1960, XXVIII + 395 s., s. IX.

²⁷ Sst. s. XIX. ²⁸ Sst. s. 321.

²⁹ Stephane Bernard: *Le conflit Franco-Marocain 1943–1956*, Tome I–III, Bruxelles 1963, 389 + 286 + 352 s. Jvf. Erling Bjøls anmeldelse i *Økonomi og Politik*, 39. årg., 1964, s. 99–104.

elle n'est, en d'autres termes, applicable qu'à des conflits coloniaux du même type». Det uddyber han nærmere derhen, at en sådan teori ikke kan være mere end »une esquisse, une reconnaissance rapide et elliptique des problèmes posés par l'enquête«.³⁰ Det virker derfor ikke overraskende, at Bernard når til følgende opfattelse af spørgsmålet om værdien af studiet af internationale konflikter: »Aucune analyse ne saurait convaincre ceux qui ne veulent pas être convaincus dans un domaine où les faits sur lesquels s'appuie la théorie restent controversables jusqu'à ce que l'événement ait tranché. C'est pourquoi il est vain d'espérer que la connaissance des mécanismes conflictuels puisse aider, par sa seule vertu, l'humanité à surmonter les dissensions qui la divisent. Une connaissance parfaite du mécanisme des guerres n'empêcherait pas la guerre. La guerre pourrait fort bien disparaître, à l'inverse, dans un monde qui en ignorait le mécanisme«. Efter Bernards opfattelse opstår moderne konflikter ikke på grund af uvidenhed. »Ils procèdent de situations sociales vicieuses. Même si ces vices de situation étaient parfaitement connus, même si les réformes qu'ils appellent étaient matériellement réalisables, rien ne serait encore résolu . . . Pour agir sur les hommes, il ne suffit pas de savoir ce qu'il faudrait faire. Il faut encore pouvoir le faire«.³¹

I sammenligning med Goormaghtighs ovennævnte, i sig selv meget beskedne håb om de praktiske resultater af disse studier, kan man næppe opfatte Bernards konklusion som andet end en direkte imødegåelse af disse forhåbninger. Dette berører imidlertid ikke på nogen måde studiernes erkendelsesmæssige værdi, som både enkeltvis og som serie må siges at være meget stor. Her er inden for en omend ikke fast afgrænset så dog nogenlunde fælles opfattelse af, hvad der kan karakteriseres som internationale konflikter, foretaget grundige og omhyggelige studier af foreløbig to sådanne konflikter. De følgende studier vil omfatte Triest-konflikten og Cypern-konflikten, hvorefter et sammenfattende og konkluderende bind er stillet i udsigt.³² Der er endvidere med velberåd hu udvalgt forholdsvis overskuelige konflikter, med et begrænset antal direkte implicerede stater. Summen af den viden, der skaffes inden for det enkelte studium, skulle det således være muligt at føre over på og sammen med den viden, som erhverves inden for andre tilsvarende studier, hvorved en forøgelse af vor samlede viden – eventuelt klarere erkendelse af vor meget ringe viden – om konfliktfænomenet som sådant i forholdet mellem staterne skulle være mulig.

³⁰ Anf. værk, Tome I, s. 24 f.

³¹ Anf. værk, Tome II, s. 286.

³² J.-B. Duroselle: *Le conflit Trieste* (annonceret at ville udkomme 1966) og François Crouzet: *Le conflit de Chypre*. John Goormaghtigh skal affatte det afsluttende og sammenfattende bind.

Selve definitionen af begrebet internationale konflikter kan dog endnu ikke siges at være blevet bragt meget videre ved de to fremkomne studier. Mens Freymond lægger hovedvægten på den politiske beslutning i det diplomatiske plan, har Bernard valgt de dybereliggende sociale processer som genstand for sin opmærksomhed. I nogle artikler har forfatteren til studierne over Triest-konflikten, *J.-B. Duroselle*, redegjort for nogle overvejelser i forbindelse med sin undersøgelse, som er absolut tankevækkende, omend en mere udførlig omtale nok bør afvente den samlede studies fremkomst.³³

Derimod kan det være rimeligt at anføre et andet værk, som skønt det i sit oplæg snævert begrænser sig til spørgsmålet om krig og fred, dog på flere måder afgørende yder bidrag både til definitionen og opfattelsen af internationale konflikter. Der tænkes her på den allerede omtalte franske sociolog *Raymond Arons* store værk om *Paix et guerre entre les nations*.³⁴ Afgørende i denne sammenhæng er især værkets første afsnit – *Théorie. Concepts et systèmes* – hvor Aron omhyggeligt redegør for, hvorved forholdene mellem staterne i afgørende grad adskiller sig fra forholdene mellem alle andre menneskelige grupper. Ifølge ham har international politik sit særpræg deri, at den behandler »relations entre unités politiques dont chacune revendique le droit de se faire justice elle-même et d'être seul maîtresse de la décision de combattre ou de ne pas combattre«.³⁵ Det er inden for denne politik, at man skal undersøge og analysere de internationale konflikter, hvis karakter – opståen, forløb og mulige afvikling – vil være præget af denne politiks vilkår. Hans opfattelse kan således siges at ligge på linie med både Quincy Wrights og Kenneth N. Waltz', og det nye og muligt frugtbare i hans tankegang ligger hovedsagelig i hans påvisning af nødvendigheden af at kombinere den sociologiske og historiske fremgangsmåde og metode. Bogens andet og tredje afsnit behandler da også først den sociologiske og dernæst den historiske anskuelsesmådes konsekvenser for studiet af den internationale konflikt, som kaldes krig. I mange henseender når Aron til samme resultater som tidligere Wright, men Aron er mere konsekvent og klar i sin formulering, ligesom han i langt højere grad end Wright har haft muligheder for at inddrage udviklingen efter 1945 i sine overvejelser. I sidste og fjerde afsnit – *Praxéologie* – er Aron, efter eget udsagn, ikke længere forsker, men søger at formulere en praktisk politik – og påviser vanskelighederne herved, hvis man på én gang vil undgå krigen og søge at fastholde staterne som rammerne om menneskelig stræben og foretagsomhed.

³³ J.-B. Duroselle: *La nature des conflits internationaux*, *Revue française de science politique*, Vol. XIV, 1964, s. 295–308, og *Le »marchandage tacite«* et la solution des conflits, sst. s. 739–54.

³⁴ Raymond Aron: *Paix et guerre entre les nations*, Paris 1962, 795 s.

³⁵ Sst. s. 20.

Sammen med Quincy Wright, Kenneth N. Waltz og Raymond Aron giver den tyskfødte amerikanske professor *Arnold Wolfers* i sin bog »Discord and Collaboration« også udtryk for, at studiet af internationale konflikter som udgangspunkt må tage det særlige milieu, hvori disse konflikter foregår.³⁶ Wolfers er enig med Waltz og Aron i, at »it is . . . an abstraction to examine the individual apart from the corporate bodies by means of which he acts politically«. ³⁷ Ikke desto mindre er han tilstrækkelig åben over for den nye konfliktforskning til at erkende, at »all events occurring in the international arena must be conceived of and understood from two angles simultaneously: one calling for concentration on the behavior of states as organized bodies of men, the other calling for concentration on human beings upon whose psychological reactions the behavior credited to states ultimately rests«. ³⁸ Sit afgørende bidrag til studiet af internationale konflikter – især med hensyn til definitionen af dette begreb – leverer Wolfers i bogens andet kapitel, hvor han tager spørgsmålet om venskab og fjendtlighed mellem stater op til analyse. Han understreger vanskeligheden ved at afgøre – på et hvilket som helst tidspunkt og mellem hvilket som helst stater – om uenigheden eller enigheden er det mest fremherskende i deres indbyrdes forhold. Han advarer mod at bygge for meget på statsmændenes udadvendte tilkendegivelser af enten venskab eller fjendtlighed. »Diplomatic postures of amity or enmity do not depend on emotional conditions and may in fact contradict them«. ³⁹ Han fremhæver, hvorledes der mellem stater i snævert, f. ex. militært samarbejde, kan være tale om meget store modsætninger i andre spørgsmål, og han påpeger som noget bemærkelsesværdigt ved »diplomatic amity and enmity . . . the suddenness and ease with which one may change into the other«. ⁴⁰ Endelig konkluderer han, at »Most states most of the time – the new states as well as those with long diplomatic experience – maintain amical or inimical relations with others on the basis of calculations of interest rather than in response to popular sentiments whether of gratitude or resentment«. ⁴¹ Det videre perspektiv i Wolfers analyse – som i de af Carnegie-fondet igangsatte enkeltstudier af internationale konflikter – er, at opmærksomheden fra énsidigt at være rettet mod den internationale konflikt, der kaldes krig, vender sig mod mange forskellige konfliktformer, som formodes at bestå til stadighed, uden at de fører til voldeligt sammenstød. Det spørgsmål rejser sig endvidere, om det så overhovedet har nogen mening at studere den internationale konflikt som et isoleret fænomen, idet den da må antages at indgå i et større mønster af mange forskellige samkvemsformer mellem stater,

³⁶ Arnold Wolfers: *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*, Baltimore 1962, XVII + 283 s.

³⁷ Sst. s. 4.

³⁸ Sst. s. 9.

³⁹ Sst. s. 25.

⁴⁰ Sst. s. 32.

⁴¹ Sst. s. 33 f.

og blot adskille sig fra de øvrige ved dens erfaringsmæssigt vidtrækkende og med nukleare våben frygtede totale virkninger.

SOM DET ER fremgået af ovenstående oversigt over studiet af internationale konflikter efter 1945, har dette taget to retninger, som man med en grov forenkling kan karakterisere som henholdsvis »den krigsforhindrende« og »den erkendelsesmæssige«. Mens den krigsforhindrende endnu ikke kan siges at være nået ud over det rent spekulative og teoretiske og synes at have svært ved at komme i gang med et empirisk materiale til afkræftelse eller bekræftelse af de mange modelbygninger, teorier og frugtbarheden eller ufrugtbarheden i de forskellige anskuelsermåder,⁴² har det erkendelsesmæssige studium af internationale konflikter gjort betydelige landvindinger efter 1945. Blandt disse landvindinger er der især grund til at fremhæve den stadig mere dybtgående begrebsanalyse, der med Wolfers kan forekomme at virke helt opløsende, men på den anden side tvinger til yderligere skærpelse af begrebet i hvert enkelt undersøgelsestilfælde. I hvert enkelt tilfælde må man nøje overveje konflikten genstande, dens parter og dens manifestationsmåder. En gevinst er det også, at man i stigende grad har klargjort den enkelte konflikts helt særprægede opståen, forløb og eventuelle afvikling, hvilket især skyldes sociologen Bernard. Det har tydeliggjort, at man ikke har fremsat noget meningsfyldt udsagn ved at sige, at der består en konflikt mellem to eller flere stater. Et sådant udsagn må yderligere udbygges og konkretiseres, ligesom de omgivende vilkår må klargøres, før det bliver et bidrag til erkendelse. Endelig er der grund til at fremhæve betydningen af den stigende erkendelse af konflikten samfundsmæssige funktion. Her har især Aron og Waltz ydet en pionerindsats ved simpelthen at spørge efter generelle konfliktårsager og derefter på et højt abstraktionsniveau at påvise netop deres generalitet.

Samtidig må man gøre sig klart, at flere af de rent erkendelsesmæssige fremskridt, der er blevet gjort, er blevet inspireret eller eventuelt fremprovokeret ved den stadig mere artikulerede krigsforhindrende retning, ligesom det i stigende grad forekommer, at forskere inden for den krigsforhindrende retning akcepterer internationale konflikters nære sammenhæng med det internationale milieu. Som påvist er tankegangen bag det store enkeltstudieprojekt, der er blevet iværksat af Carnegie-fondet, ikke langt fra den, der gør sig gældende blandt forskere inden for den krigsforhindrende retning, men måden hvorpå de enkelte

⁴² Selv den længe pågående undersøgelse af krigsudbruddet 1914 synes ikke at være kommet ud over dette stade, jvf. Ole R. Holsti: *The 1914 Case*, *The American Political Science Review*, Vol. LIX, 1965, s. 365-78.

forskere inden for projektet udfører deres arbejde, adskiller dem dog klart fra deres kolleger inden for den krigsforhindrende retning.

Skellet ligger først og fremmest deri, at mens konfliktforskere af den krigsforhindrende retning hovedsagelig er optaget af at redde verden fra et formodet og frygtet onde, har forskere inden for den erkendelsesmæssige retning ikke set deres opgave som andet og mere end ved hjælp af alle til rådighed stående midler, ved benyttelse af mange forskellige akademiske discipliners teori og metode, at forøge vor viden om dette fænomens betydning, karakteristika og forhold til den næsten uoverskuelige mængde af sociale fænomener, der isoleret hver for sig – afhængig af anskuelsesmåde, afhængighed og stillingtagen – alle gør krav på vor opmærksomhed og kan anses for afgørende for en videreudvikling af vor viden.⁴³

Vælger man – som jeg har gjort – sit udgangspunkt i Quincy Wrights værk, er der i dette intet, der afgørende peger i enten den ene eller den anden retning. Forskere fra de forskellige retninger vil alle kunne læse Quincy Wright med udbytte og få bekræftet, at netop deres anskuelsesmåde og arbejdsmetode vil være den bedste til at forøge den viden, som Quincy Wright har samlet – således som Karl W. Deutsch gør det i forordet til andenudgaven. Hvad der har været afgørende for, om forskere valgte den ene eller den anden retning, forekommer langt mere at være ydre omstændigheder – påvirkninger fra det dem omgivende samfund – end rent erkendelsesmæssige og i den forstand »saglige« overvejelser. Den amerikanske statskundskabsforsker *Thomas Reed Powell* gjorde allerede i 1929 opmærksom på, hvor mange forskellige hensyn der kunne præge forskningens udvikling: »I think one reason why men who call themselves scholars or scientists talk so much these days about helping the world is that they like to get money to hire stenographers and get other people to work for them so they won't have to do it all themselves, and they know of big things called Foundations that have money to give away to help the world with. So if you make the Foundations think you want to help the world, you may get the Foundations to help you do what you want to do.«⁴⁴ Men dette er kun et udsagn om forskningens vilkår og betingelser og siger intet om dens muligheder for også ad andre end de traditionelle veje at opnå ny erkendelse eller forøge vor viden.

Billedet af studiet af internationale konflikter efter 1945 må blive

⁴³ En mere omfattende argumentation vedrørende vanskelighederne ved at bedrive konfliktforskning som målforskning inden for de politiske fag er fremsat i min artikel: *Konfliktforskninger og de politiske videnskaber*, Økonomi og Politik, 40. årg., 1966, s. 140–149.

⁴⁴ Thomas Reed Powell: A Comment on Professor Sabine's »Pragmatic Approach to Politics«, *Political Science Quarterly*, Vol. LXXXI, 1966, s. 52–62.

sammensat, forvirrende og i visse henseender selvmodsigende. Fastholder man den meget grove forenkling, der ligger i den opdeling i to retninger, som jeg har foretaget her, må man samtidig erkende, at udviklingen inden for den ene ikke kan forstås uden at man kender udviklingen inden for den anden. Man kan ikke afvise den krigsførende retning som erkendelsesmæssig betydningsløs, for, som Anatol Rapoport udtalte i 1960: »Thus, the rewards to be realistically hoped for are the indirect ones, as was the case with the sons who were told to dig for buried treasure in the vineyard. They found no treasure, but they improved the soil«. ⁴⁵ Men samtidig må man understrege, at de erkendelsesmæssige fremskridt, der er blevet gjort inden for studiet af internationale konflikter, især skyldes forskere, der har fulgt Thomas Reed Powell's opfordring fra 1929: »I wonder if there isn't a pragmatic way of looking at whatever you are looking at, even if you do it all by yourself and don't go around looking up a lot of things in the outside world and don't care whether the world is going to be helped by anything you are doing or thinking about«. ⁴⁶

⁴⁵ Anatol Rapoport: *Fights, Games, and Debates*, Ann Arbor 1960, s. 360.

⁴⁶ Det i note 44 anf. sted, s. 62.